УДК 336. 77. 067. 22

Грицюк Н. О.,
магістрант Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано зарубіжний досвід ринку банківських інвестицій у фінансування інноваційної діяльності. Розглянуто моделі взаємодії банків та підприємств реального сектору на ринку цінних паперів та типи моделей інноваційного розвитку індустріально розвинутих країн.

Ключові слова: *інновації, кредит, банківський, венчурний капітал, модель.*

В статье изучен зарубежный опыт рынка банковских инвестиций в финансировании инновационной деятельности. Рассмотрены модели взаимодействия банков и предприятий реального сектора на рынке ценных бумаг и типы моделей инновационного развития индустриально развитых стран.

Ключевые слова: *инновации, кредит, банковский, венчурный капитал, модель.*

The international experience in banking investment for innovation financing has been studied. The interaction models between banks and enterprises of real-rector on the market of srocks and the types of innovative models of industrialized countries have been discussed.

Key words: *innovation, credit, banking, venture capital model.*

Постановка проблеми. Проголошення Україною інноваційного шляху розвитку, сувора конкуренція, з якою зустрічаються вітчизняні підприємства на зовнішньому та внутрішньому ринках, відсутність досвіду інноваційної діяльності підприємств спонукають до вивчення зарубіжного досвіду в цій сфері і можливості його застосування в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі питання інноваційного розвитку економіки досить ґрунтовно висвітлені у працях відомих учених-економістів: Л. І. Федулова, Ю. М. Бажал, М. В. Гаман, проблеми інноваційного розвитку на макрорівні – О. Є. Кузьмін, М. В. Стадник, М. А. Йохна, питання інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку – М. І. Крупка, С. В. Онишко, екологічні аспекти інноваційного розвитку – В. Г. Божкова, С. М. Ілляшенко. Проте відсутність комплексного дослідження проблем та напрямів участі банків у інноваційному процесі робить актуальним подальші наукові пошуки, в тому числі у сфері кредитування.

© Грицюк Н. О., 2010

Мета і завдання дослідження. Вивчити досвід провідних країн у сфері банківського фінансування інноваційної діяльності та можливості його використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. У світовій економіці масштаби та сила впливу банків на підприємства реального сектору, а також вплив ринку цінних паперів на стабільність банківської системи стали приводом для знаменитих дискусій між економістами і зумовили появу двох моделей інвестиційної діяльності банків: англосаксонської та німецької. Оскільки Закон України "Про інвестиційну діяльність" (ст. 3) визначає інноваційну діяльність як одну із форм інвестиційної діяльності, можна стверджувати, що банківські установи можуть здійснюватися інвестиції в інноваційну діяльність за цими ж моделями.

"Англосаксонська" модель забороняє банкам інвестиції у цінні папери підприємств. Закон Гласса-Стігала (скасований у 1999 р.) забороняв банкам інвестиції в акції. Головними аргументами заборон були такі [3, с. 151]:

– гарантування банками андерайтингу підвищує ризики нестабільності грошово-кредитної системи;

– поява конфлікту інтересів банку як позикодавця і як андерайтера;

– зростання концентрації фінансової сили банків, що призведе до зниження впливу конкурентного механізму регулювання економіки.

Проте тривала дія закону Гласса-Стігала породила три особливості фінансово-банківської системи США:

– банківська система через свою слабкість виявилась неспроможною задовольняти потреби підприємств у фінансуванні шляхом кредитування;

– корпоративний сектор, незадоволений високими процентними ставками за кредитами, розпочав мобілізацію засобів за допомогою боргових зобов'язань;

– банки зіткнулись з жорсткою конкуренцією з боку небанківських фінансових установ.

Усе це у кінцевому підсумку призвело до того, що автори і прихильники "англосаксонської" моделі відмовились від заборони банкам торгувати акціями підприємств.

"Німецька" модель дає змогу банкам проводити операції з акціями підприємств і в результаті фінансова система ФРН має такі риси:

– підприємства використовують банківські кредити як основне джерело зовнішнього фінансування;

– банки володіють істотною частиною капіталів підприємств;

– на фондовому ринку панують банки і дуже мало незалежного інвестиційного бізнесу.

У світі "німецька" модель інвестиційного бізнесу отримала перевагу поширення за двох принципових її наслідків:

– по-перше, провідна роль банків на фінансовому ринку ставить підприємства під їх фінансовий контроль;

– по-друге, банки, володіючи корпоративними акціями, можуть легко контролювати ефективність використання своїх кредитів і задовольняти потреби промисловості у доступних довгострокових позиках.

Сьогодні в економічній науці виділяють три головні типи моделей інноваційного розвитку індустріально розвинутих країн:

1) орієнтацію на резерви в науці та реалізацію великомасштабни цільових проектів, які охоплюють всі стадії науково-виробничого циклу (США, Франція, Англія);

2) орієнтацію на поширення нововведень, створення сприятливого інноваційного середовища і раціоналізацію структури економіки (Німеччина, Швеція, Швейцарія);

3) орієнтацію на стимулювання нововведень шляхом розвитку інноваційної інфраструктури, забезпечення сприятливості досягнень науково-технічного прогресу і координацію дій різних секторів у сфері науки і технологій (Японія, Південна Корея) [2, с. 47].

Оскільки для України завжди гостро стояло питання фінансування, на нашу думку, найкращим варіантом буде орієнтація на поширення нововведень та створення сприятливого інноваційного середовища.

У США банки пропонують свої продукти з гарантіями SBA (Small Business Administration), які часто є добре пристосованими до потреб інноваційних підприємств.

Банки надають перевагу фірмам, які перебувають у фазі сильного зростання, хоч не обов'язково дістають значні доходи чи мають в наявності продукти, які характеризуються значним ринковим потенціалом [4, с. 57].

М. Е. Беговіч [5, с. 158] розрізняє три типи банків, які обслуговують технологічний бізнес США:

а) невелика кількість малих спеціалізованих банків, часто з активами нижче 1 млн. дол. США, які надають кредити для малих та середніх підприємств;

б) більша кількість спеціалізованих банків, що обслуговують технологічні фірми, які вже почали генерувати прибутки і перебувають у фазі інтенсивного розвитку;

в) великі банки, які пропонують послуги для великих фірм, наприклад, за допомогою організації консорціумних кредитів. Таким банкам необхідно краще розуміти потреби технологічного сектору, оскільки банки не хочуть піддаватись великому ризику.

Банки, які спеціалізуються на фінансуванні технологічного бізнесу, пропонують такі типові продукти: управління фінансовими потоками, кредитні послуги, інвестиційні банківські послуги, інтернет-банкінг і операції на фондовому ринку. Спеціально створені відділи здійснюють у межах банку фінансуванням трансакцій типу "венчурний капітал".

Американські банки пропонують також новітні продукти, які використовуються при застосуванні банківського Інтернет-каналу: складання та

пересилання аплікацій на отримання кредиту через Інтернет за допомогою спеціального банківського пакета, спеціальні інструменти, які допомагають у створенні бізнес-плану, про ведення бухгалтерського обліку фірми через Інтернет за допомогою банківського програмного пакета допомагають у прийнятті рішень. Деякі американські банки мають у своїй структурі спеціалізовані фірми, які займаються фінансуванням на зразок "venture capital". Це гарантує з боку банку комплексність надання послуг.

В Ізраїлі на фінансування інновацій впливають три чинники: підтримка інноваційного бізнесу урядом, велика пропозиції інвестиційного капіталу та розвинена фінансова інфраструктура, постійні контакти з американськими бізнесовим і фінансовим середовищем, оскільки США є основним торговим (експортним) партнером [4, с. 44]. Важливу роль у фінансуванні інноваційного бізнесу в Ізраїлі відіграють багатосторонні міждержавні фонди (наприклад, американсько-ізраїльський, канадсько-ізраїльський тощо). Також пропозиція з боку фондів венчурного підприємництва є достатньою і стає причиною високого зацікавлення ізраїльських банків фінансування інноваційних проектів.

В Європі комерційні банки в практиці концентруються на ефективному адмініструванні ризиків. Оскільки інноваційний бізнес є високо ризиковим, з огляду на впровадження продуктів на нові, часто невідомі ринки, швидкі технологічні зміни в світі і сильну глобальну конкуренцію відповідно, європейські банки на практиці є стриманими у фінансуванні інноваційних підприємств і проектів. Стандартні послуги, які пропонують європейські комерційні банки, найчастіше містять: пакети для інноваційного бізнесу, кредитні гарантії, спеціальні схеми оцінки проектів, доступ до експертиз у галузі високих технологій і засобів побудови безпеки. Але варто визнати, що комерційні банки залишаються в Європі важливими посередниками в наданні публічної допомоги інноваційному сектору [6, с. 35].

Європейські банки часто адмініструють субсидії та дотації, які надані урядом або органами місцевого самоврядування, часом намагаючись додати їх до свого пакета послуг. Більшість банків не виділяє у своїх кредитних портфелях інноваційного бізнесу, і тому є проблематичним окреслення фінансових характеристик такого типу клієнтів. Брак сегментації утруднює створення однорідних стандартних пакетів послуг [4, с. 36]. Водночас банки не охоче діляться даними, які стосуються фінансування інновацій.

Ефективність використання зарубіжного досвіду в організації та функціонуванні ринку банківських інвестицій в інноваційну діяльність залежить від таких чинників [1, с. 120]:

– наявність адаптованої теоретичної і термінологічної бази, яка є основою для розроблення і надання комплексних банківських інвестиційних послуг підприємствам;

– адаптація вітчизняних платіжних систем до європейських клірингових платіжних систем;

– розвиток банківських інноваційних послуг у галузі корпоративних фінансів;

– сек'юритизації і управління активами;

– використання Інтернету для надання електронних банківських інноваційних послуг;

– створення міжнародної кредитної історії для подальшого розвитку банківських послуг на світовому кредитному ринку.

Висновки. Аналізуючи досвід провідних країн в організації і стимулюванні інноваційної діяльності, можна сказати, що не існує універсальної моделі, яка беззастережно підійде для реалізації в Україні. Українська модель інноваційно-інвестиційного розвитку має ґрунтуватися на вивченні позитивного та негативного досвіду зарубіжних країн, адаптації його до сучасної економіки нашої країни з урахуванням її історичного, політичного, економічного розвитку та національних особливостей. За основу можна взяти "німецьку" модель інноваційного розвитку, яка є більш доцільною для використання в теперішніх умовах для України, оскільки:

– на фінансовому ринку України комерційні банки акумулюють основну частку активів, у порівнянні з небанківськими фінансово-кредитними установами;

– контроль за господарською діяльністю підприємства буде здійснювати не лише держава, а й комерційний банк, який зацікавлений у належному використанні наданих коштів;

– для банківських установ кредитування інноваційної діяльності ще один великий сектор економіки, який на сьогодні недостатньо заповнений, враховуючи політику НБУ, яка спонукає розвивати довгострокові активи банків.

Література:

1. Грушко В. І., Лаптєв С. М., Любунь О. С., Раєвський К. Є. Банківський нагляд: Навч. посіб. – К.: ЦНЛ., 2004. – 264 с.

2. Инновационный менеджмент: справ. пособие / Под. ред. П. Н. Завлина, А. К. Казанцева, Л. Э. Миндели. М, 1997. – 560 с.

3. Портер Майкл Е. Стратегія конкуренції / Пер. зангл. А. Олійник, Р. Скільський. – К.: Основи, 1997. – 390 с.

4. Funding of new technology-based firm by commercial banks in Europe, European Commission, Enterprise Directorate-General, EUR 7025. – Luxembourg, 2000.

5. Beqovich M. E. The Hiqh-Tech Loan Portfolio Not Just a Snack, Anymore / Journal of Lendinq and Credit Risk Manaqement, 1998.

6. Guarantee mechanisms for financing new technologies, European Commission, Directorate– General for Enterprise, EUR 17041. – Luxembourg, 2001.